

การศึกษาวเคราะห์สงครามไทยรบพม่า เฉพาะ เรื่องยุทธศาสตร์และยุทธวิธีทางการทหาร

พ.ศ. ๒๓๑๐-พ.ศ. ๒๓๔๗

นายชาติชัย วรณวงศ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

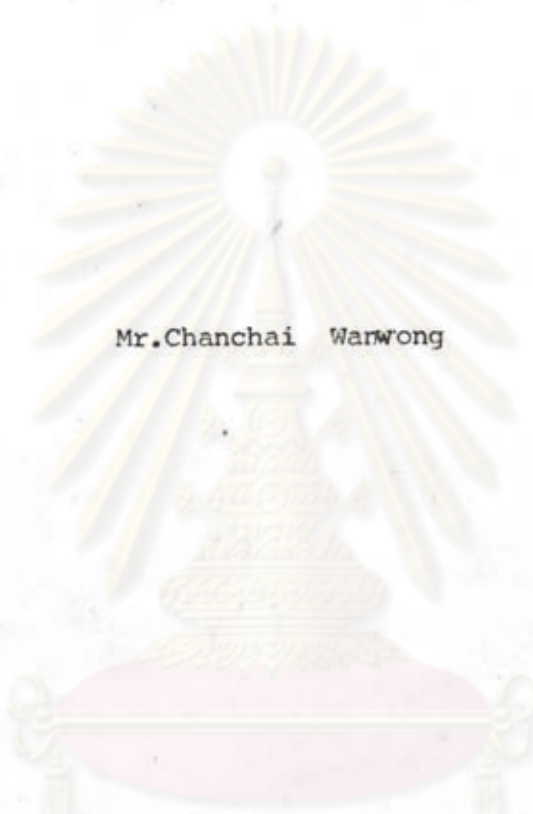
พ.ศ. ๒๕๒๗

ISBN 974-563-862-5

009700

I 1551b271

AN ANALYTICAL STUDY OF THAI-BURMESE WARS WITH SPECIAL
REFERENCE TO MILITARY STRATEGY AND TACTICS, 1967-1854

Mr.Chanchai Warwong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

1984

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การศึกษาริเวศแห่งสงครามไทยรบพม่าเฉพาะ เรื่องยุทธศาสตร์ และยุทธวิธีทางการทหาร พ.ศ. ๒๓๑๐-พ.ศ. ๒๓๔๗
ชื่อผู้ผลิต	นายชายชัย วรรณวงศ์
อาจารย์ที่ปรึกษา	อาจารย์สุเนตร ชุตินธรานนท์
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	พลโทคำเนิร เลชะกุล
ภาควิชา	ประวัติศาสตร์
ปีการศึกษา	๒๕๒๗

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาประวัติศาสตร์การทหารไทยในสมัยธนบุรี
และรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. ๒๓๑๐-พ.ศ. ๒๓๔๗) โดยมุ่งประเด็นการศึกษา
ไปที่ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีที่ปรากฏในสงครามไทย-พม่าเป็นสำคัญ ในการศึกษานี้มีผู้ศึกษา
ณ ได้มีเจตจำนงค์ที่จะนำเสนอสาระโดยทั่วไปของสงครามไทย-พม่าที่เกิดขึ้นแต่ละครั้ง
ตามลำดับเหตุการณ์ ในทางตรงข้ามผู้ศึกษามีจุดมุ่งหมายที่จะนำเสนอสิ่งที่เป็นโครงสร้าง
ทางการทหารไทยโบราณอันได้แก่สิ่งที่เรียกว่า ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีทางการทหาร
โดยศึกษาจากกรณีสงครามไทยรบพม่า

ผลของการศึกษาปรากฏว่าตลอดระยะเวลาอันยาวนานที่ไทยกับพม่ากระทำ
สงครามกันมานับจากสมัยอยุธยา (พ.ศ. ๒๐๔๑) เรื่อยมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
ซึ่งสงครามยุติลงในปี พ.ศ. ๒๓๔๗ นั้น จารีตการจัดโครงสร้างทางการทหารไทย
โบราณกระทำภายใต้กรอบหรือกฎเกณฑ์เดียวกันมาตลอด โดยมีตำราพิไชยสงครามเป็น
ตำรับหรือแม่บทที่วางรูปแบบการรบไว้อย่างเป็นระบบ และตำราพิไชยสงครามนี้เอง

มีส่วนสำคัญที่ทำให้พุทธศาสตร์และพุทธวิธีทางการทหารของไทยดำเนินไปอย่างมีทิศทาง และมีลักษณะ เฉพาะของตนเอง

กระนั้นก็ตามในการศึกษาปรากฏต่อไปว่า ถึงแม้ตำราพิชัยสงครามจะมีบทบาทสำคัญต่อการวางรูปแบบพุทธศาสตร์และพุทธวิธีทางการทหารของไทยมาช้านาน แต่ตำราพิชัยสงครามก็เป็นเพียงกรอบหรือบทฤษฎีที่กำหนดรูปแบบการรบไว้อย่างกว้าง ๆ แม้ทัพไทยโบราณยังจำเป็นต้องอาศัยความสามารถเฉพาะตัวในการนำหลักเกณฑ์ในตำราพิชัยสงครามไปปรับใช้กับสถานการณ์จริง ด้วยเหตุนี้การศึกษาเฉพาะตำราพิชัยสงครามเพียงประการเดียวโดยไม่สร้างภาพที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริงคือสงครามที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยก็จะทำให้การศึกษาพุทธศาสตร์และพุทธวิธีขาดความสมบูรณ์ คือขาดภาพที่เคลื่อนไหวที่บ่งชี้ถึงพัฒนาการของประวัติศาสตร์การทหารไทยที่มีมาตลอดระยะเวลากว่า ๓๐๐ ปี

จากเงื่อนไขที่กล่าวมาข้างต้นทำให้การศึกษาวិเคราะห์สงครามไทย-พม่าของงานวิทยานิพนธ์นี้จำเป็นต้องศึกษาควบคู่ไประหว่างตำราพิชัยสงครามอันเป็นตำรับที่วางรูปแบบโครงสร้างทางการทหารไทยโบราณกับเหตุการณ์สงครามในประวัติศาสตร์สงครามไทย-พม่าจากหลักฐานประเภทอื่นที่สามารถให้ภาพพัฒนาการของประวัติศาสตร์การทหารไทย ซึ่งเป็นภาพที่ไม่ปรากฏในหลักฐานประเภทตำราพิชัยสงคราม

การที่วิทยานิพนธ์นี้จำกัดขอบเขตการศึกษาเฉพาะ เรื่องพุทธศาสตร์และพุทธวิธีทางการทหาร พ.ศ. ๒๓๑๐-พ.ศ. ๒๓๔๗ ก็เนื่องด้วยเหตุที่ว่าในช่วงระยะเวลาดังกล่าวไม่เพียงปรากฏข้อมูลเพียงพอต่อการให้ภาพโครงสร้างทางการทหารไทยโบราณที่ชัดเจนและสืบเนื่องโดยอาศัยการประมวลหลักฐานจากตำราพิชัยสงคราม ซึ่งเกือบทั้งหมดถูกเขียนขึ้นหรือคัดลอกขึ้นในช่วงระยะเวลานี้เท่านั้น แต่ช่วงระยะเวลาดังกล่าวยังเป็นช่วงระยะเวลาที่สำคัญของประวัติศาสตร์เหตุการณ์สงครามที่สะท้อนให้เห็นพัฒนาการการทหารไทยโบราณก่อนจะก้าวเข้าสู่ช่วงสมัยการพัฒนาประเทศตามแบบอย่างตะวันตก ซึ่งเข้าสู่ยุคใหม่ของประวัติศาสตร์การทหารไทย

พุทธศาสตร์และพุทธวิธีที่งานวิทยานิพนธ์นี้อาศัยเป็นตัวแทนของสิ่งที่เรียกว่า โครงสร้างทางการทหารไทยโบราณนั้น โดยรูปศัพท์แล้วเป็นคำใหม่ที่หยิบยืมมาจาก คำราชการทหารไทยปัจจุบัน แต่โดยเนื้อหาสาระแล้ว เป็นสิ่งที่ประมวลขึ้นจากหลักฐาน ที่ร่วมสมัยกับเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ในช่วงปี พ.ศ. ๒๓๑๐-พ.ศ. ๒๓๔๗ โดยผู้ศึกษา ได้แยกประเด็นในเรื่องพุทธศาสตร์ออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ การเตรียมพร้อมทางด้านกำลังคน การเตรียมพร้อมทางการข่าว การวางแผนยุทธการและการเตรียมพร้อมในด้านยุทธปัจจัย ส่วนสาระที่ว่าด้วยพุทธวิธีนั้น ผู้เขียนจะมุ่งเน้นกิจกรรมทางทหารในเขตยุทธภูมิหรือสนามรบ เช่นการดำเนินกลศึกชนิดต่าง ๆ เป็นสำคัญ

ในการศึกษาค้นพบว่าพุทธศาสตร์และพุทธวิธีทางการทหารของไทยได้รับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปเสมอ ถึงแม้ว่าการปรับปรุงนั้น ยังคงดำเนินอยู่ภายใต้จารีตหรือกรอบการทำสงครามที่กำหนดไว้ในตำราพิชัยสงครามก็ตามที่ เห็นได้ว่าพุทธศาสตร์และพุทธวิธีของฝ่ายไทยในสมัยปลายอยุธยาซึ่งขาดประสิทธิภาพจนเป็นเหตุให้ต้องเสียพระนครแก่มอญนั้น ต่อมาได้ถูกนักการทหารไทย ในช่วงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้นปรับปรุงแก้ไขจนสามารถจะต้านรับศึกมอญครั้งสำคัญ ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระนั้นก็พุทธศาสตร์และพุทธวิธียังคงถูกปรับปรุงแก้ไขต่อมาเรื่อย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับจากกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่ไทยต้องเผชิญกับศัตรูใหม่ทางตะวันตกอันได้แก่ญวน หลังจากนั้นเป็นต้นมากระแสวัฒนธรรมตะวันตกซึ่งทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ส่งผลโดยตรงต่อการปรับปรุงพุทธศาสตร์และพุทธวิธีทางการทหารไทยครั้งสำคัญอีกครั้งหนึ่ง กล่าวได้ว่านับจากทศศตวรรษสุดท้ายของปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ต่อพุทธศตวรรษที่ ๒๕ จารีตการทหารของไทยภายใต้กรอบตำราพิชัยสงครามได้ลึกลับทบทวนและความสำคัญลงโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้เป็นเพราะผู้นำทางการทหารไทยนับจากช่วงระยะเวลาอันได้นำระเบียนวิธีการวางโครงสร้างทางการทหารตามแบบตะวันตกมาใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการกำหนดโครงสร้างทางทหารของไทย เพื่อยกระดับกองทัพให้เทียบเท่ากับมาตรฐานสากล

Though the textbook had long played an important role in military strategy and tactics, the Siamese considered it only as a broad model or theory of warfare. Each commander-in-chief had to adapt it to real situations. As a result, a study of the textbook alone did not throw light on the development of military strategy and tactics of each war.

Given the important role of the textbook, it was necessary to study it along with other sources of information on the wars between Siam and Burma to conceptualize the development of Siamese military history.

The reasons that this thesis focuses mainly on military strategy and tactics from 1767 to 1854 are that there were enough data of that period recorded in the textbook to form a picture of Siamese military structure and also at that time the evidence gave a picture of Siamese military development before it changed from the traditional type to the Western one.

Military strategy can be divided into personnel, intelligence gathering, planning and war materiel preparedness. As military tactics, this thesis places emphasis mainly on military activities on the battle fields such as creating deceptions.

The study shows that Siamese military strategy and tactics based on the Pichaisongkram textbook had been adapted to various situations.

The evidence shows that Siam had to be vassal state of Burma in the Late Ayudhaya Period because of inefficient military strategy and tactics, but in the Dhonburi and the Early Ratanakosin Period, they had been so improved that they could be used to fight against Burma successfully. They were changed continuously especially during mid 1800's when Siam had to confront the new enemy from the east, Vietnam. From the mid 1800's to the early 1900's Siamese military traditions based on the Pichaisongkram textbook came to abrupt end. Siamese military leaders at that time turned to military knowledge from the West to raise the standards of the Siamese army.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ขอขอบพระคุณ อาจารย์สุเนตร ชุตินธรานนท์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ พลโทคำเนิร เลชะกุล อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมที่ได้กรุณาแนะนำและตรวจแก้ไขเนื้อหาของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ช่วยให้เรียบร้อยและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

พลตรีรวมศักดิ์ ไชยโกมินทร์และพลตรีชอบ ภักศวีวงศ์ ได้กรุณาให้ความกระจ่างเกี่ยวกับทางด้านการทหารแก่ผู้เขียน

รองศาสตราจารย์ฐิติมา พิทักษ์ไพรวิน และรองศาสตราจารย์ปิยะนาถ บุนนาค เป็นผู้ที่เคยให้ความช่วยเหลือผู้เขียนมาก่อน ตลอดจนรองศาสตราจารย์ ดร.ธิดา สารระยา และอาจารย์สายชล วรรณรัตน์ ซึ่งเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอท่านคณาจารย์และท่านที่ได้กล่าวนามมาข้างต้นนี้ ตลอดจนท่านที่ช่วยเหลือผู้เขียนแต่มิได้รับการกล่าวนาม หวังได้รับความขอบพระคุณเป็นอย่างสูง จากผู้เขียนวิทยานิพนธ์นี้ด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ช
กิตติกรรมประกาศ	ญ
บทนำ	จ
คำชี้แจงยุทธศาสตร์และยุทธวิธี	ด
บทที่	
๑ ตำราพิไชยสงคราม	๑๓
พลังอำนาจการรบที่ไม่มีตัวตน	๒๖
ยุทธศาสตร์.....	๔๖
ยุทธวิธี.....	๖๐
๒ ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีสมัยอยุธยา	๑๐๑
๓ ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีทางการทหาร พ.ศ. ๒๓๑๐-พ.ศ. ๒๓๔๗.....	๑๖๖
บทสรุป	๒๔๔
บรรณานุกรม	๒๔๔
ภาคผนวก	๓๑๓
ประวัติ	๓๓๔

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย